Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej pt. *Zasada efektywności postępowania dowodowego w systemie sądowego rozstrzygania sporów międzypaństwowych*.

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana w Katedrze Prawa Międzynarodowego i Europejskiego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego pod kierunkiem naukowym Pana Pan dr hab. Artura Kozłowskiego, prof. U Wr.

Na rozprawę składa się 218 stron tekstu, w tym obszerny i reprezentatywny wykaz bibliografii. Jako recenzent tej rozprawy, powołany uchwałą Rady Dyscyplin Naukowych Nauki Prawne oraz Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 16 maja 2022 r., przedstawiam niżej następujące uwagi recenzyjne.

I. Wybór tematu i konstrukcja pracy.

Wybór tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej oceniam jednoznacznie pozytywnie. Pomimo tego, że problematyka sądownictwa międzynarodowego ma obszerną i wartościową literaturę, proces ewolucji tego sądownictwa zwłaszcza w ostatnich dekadach powoduje, że nauka prawa międzynarodowego musi podejmować i podejmuje kolejne wyzwania, wynikające z nowych realiów, jakie ewolucja ta powoduje, odzwierciedlające jednocześnie główne kierunki ewolucji całego współczesnego prawa międzynarodowego. Niezależnie od charakterystycznych procesów proliferacji i fragmentacji współczesnego sądownictwa międzynarodowego, przebiegających w kontekście procesu fragmentacji prawa międzynarodowego w ogóle, pewne zasady – zarówno te, kwalifikowane w kategorii zasad podstawowych prawa międzynarodowego, jak również te, określające funkcjonowanie międzynarodowych sądów i trybunałów – mają na tyle fundamentalny charakter i w związku z tym są na tyle utrwalone, że powinny być obecne w praktyce każdego międzynarodowego organu sądowego, jak również w praktyce każdego kontrolnego organu traktatowego, nawet

jeżeli nie realizuje on klasycznych funkcji sądowych. Jedną z takich zasad, rzutującą na ocenę całego sądownictwa międzynarodowego, jest bez wątpienia zasada efektywności postępowania dowodowego, zwłaszcza przed najbardziej reprezentatywnymi sądami i trybunałami międzynarodowymi, za które doktorantka uznała w pierwszej kolejności dwa współczesne „uniwersalne" trybunały z systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, a więc Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości i Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza oraz historyczny Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej, jak również dwa międzynarodowe trybunały regionalne o jakże rożnej jurysdykcji, a wiec Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejski Trybunał Praw Człowieka. Mając na względzie zróżnicowany charakter kompetencji i zakres jurysdykcji tych, ale również innych organów sądownictwa międzynarodowego, doktorantka sformułowała wyraźne zastrzeżenie, że swoje rozważania ograniczy wyłącznie do sytuacji rozstrzygania sporów o charakterze międzypaństwowym. Przyjęła takie założenie, aby skoncentrować się na modelowych rozwiązaniach w celu zaprezentowania najbardziej miarodajnego porównania funkcjonowania zasady efektywności w praktyce tych organów.

Zagadnienia te, jako szczególnie ważne nie tylko z punktu widzenia funkcjonowania międzynarodowych organów sądowych, ale również z punktu widzenia skuteczności całego porządku międzynarodowego powodują i uzasadniają przekonanie, że problematyka sądownictwa międzynarodowego pozostaje i będzie pozostawać przedmiotem wielowątkowych i szczegółowych badań. Należy więc z uznaniem przyjąć fakt, że do grona badaczy tej problematyki w zakresie jej szczegółowego aspektu, jakim jest zasada efektywności postępowania dowodowego, dołączyła kolejna autorka, której badania obrazuje recenzowana rozprawa doktorska. W tym kontekście należy również zwrócić uwagę na znany i powszechnie uznany dotychczasowy dorobek wrocławskiej szkoły prawa międzynarodowego w badaniach nad problematyką sądownictwa międzynarodowego.

Przeprowadzenie badań nad wybraną przez autorkę problematyką badawczą, tak jak została ona ujęta w tytule rozprawy, wymagało przeprowadzenia przez doktorantkę badań w znacznie szerszym kontekście, wychodzącym wyraźnie poza proceduralne kwestie postępowania dowodowego przed sądami międzynarodowymi, a więc np. odniesienia się przez nią do rozległego kontekstu, jaki stanowią inne aniżeli zasada efektywności zasady o bardziej ogólnym charakterze, co obrazuje np. tytuł rozdziału II, nawiązujący do zasady równości stron, a jeszcze szerzej – suwerennej równości państw. Ten szerszy kontekst obejmuje więc zagadnienia o znaczeniu znacznie bardziej fundamentalnym zarówno na gruncie teorii prawa międzynarodowego, jak i na gruncie praktyki międzynarodowej. Taki

wymiar problematyki badawczej oznacza, że przed autorką stanęło poważne wyzwanie naukowe, wymagające opanowania i zaprezentowania dobrego warsztatu naukowego. Już w tym miejscu pragnę stwierdzić, że doktorantka zrealizowała to wyzwanie w sposób zasługujący na pozytywną ocenę.

Z tytułu rozprawy oraz z jej struktury zakreślonej w spisie treści wynika, że zaprezentowana przez autorkę problematyka badawcza jest bez wątpienia szczegółowa, ale też wielowątkowa i złożona, a przez to jeszcze bardziej atrakcyjna intelektualnie. Jej zaprezentowanie wymagało od doktorantki przeprowadzenia szczegółowych badań o charakterze prawnoporównawczym, wyeksponowanych w tytułach poszczególnych rozdziałów rozprawy. Przed autorką stanęło więc poważne wyzwanie naukowe, wymagające opanowania i zaprezentowania dobrego warsztatu naukowego. Prowadzenie badań nad tak rozległą i wielowątkową problematyką badawcza, analizowaną w szerokim kontekście normatywnym i porównawczym, mogło spowodować zrozumiałą pokusę badania i rozważania nazbyt wielu wątków i zagadnień szczegółowych. Autorka oparła się tej pokusie, o czym świadczy ostateczny efekt jej pracy, zawierającej rozważania wyraziste i konkretne, odnoszące się do głównej problematyki badawczej wynikającej z tematu rozprawy, przy rozsądnym i zdystansowanym podejściu do wątków pobocznych, nie mających istotnego znaczenia z punktu widzenia badanej problematyki.

Dla osiągnięcia powodzenia w realizacji ambitnego zamierzenia naukowego potrzebne jest – obok oczywistych kompetencji merytorycznych – przyjęcie właściwych, czytelnych założeń metodologicznych, w tym również wyraźne zarysowanie we wstępie rozprawy celu badań. Niekiedy– określając cel badań – chce się powiedzieć nazbyt dużo, przez co cierpi precyzja sformułowań, a sam cel zmierza w wielu kierunkach, nie zawsze koniecznych dla osiągnięcia konkretnego rezultatu naukowego. W przypadku recenzowanej rozprawy jest inaczej – cel badań został sformułowany dosyć jednoznacznie i lakonicznie na s. 7 wstępu (powtórzony na s. 9 rozdziału 1) jako: "*...zbadanie roli i znaczenia zasady efektywności w kontekście postępowania dowodowego przed klasycznymi trybunałami międzynarodowymi ..*". Nawet jeżeli uznamy, ze nie jest to szczególnie ambitny cel badawczy, to jednak – uzupełniony przez spostrzeżenie, że sposób, w jaki ogólne zasady prawa międzynarodowego znajdują zastosowanie w postępowaniu przed takimi trybunałami jest kwestią, która dotychczas nie została dostatecznie zbadana przez doktrynę sprawia, że założenie badawcze recenzowanej rozprawy staje się znacznie bardziej uprawnione. Należy też podkreślić, że kontekst badawczy rozprawy został bardziej wyraźnie zakreślony na s. 8 wstępu, gdzie autorka sformułowała dwie równorzędne hipotezy badawcze do weryfikacji w merytorycznej

części pracy. Pierwsza z nich zakłada, że: „*zasada efektywności jest gwarantem przeprowadzenia skutecznego postępowania dowodowego*", a druga natomiast, że: „*zasada efektywności przyczynia się do unormowania i usystematyzowania reguł postępowania dowodowego w sposób właściwy dla prawa międzynarodowego*". Dla zweryfikowania tych hipotez doktorantka przyjęła założenie przeprowadzenia analizy poszczególnych elementów postępowania dowodowego przed klasycznymi trybunałami międzynarodowymi z perspektywy trzech następujących aspektów zasady efektywności w takim postępowaniu: po pierwsze – przedstawianie i dopuszczalność materiału dowodowego a zasada równości stron; po drugie – formy dowodowe a dynamiczność reguł postępowania oraz po trzecie – reguły dowodowe a skutek postępowania. Analiza taka została przez doktorantkę zaprezentowana w trzech kolejnych rozdziałach rozprawy, których tytuły odzwierciedlają te właśnie elementy postępowania dowodowego (rozdz. 2, 3 i 4).

Przyjęte przez doktorantkę i zakreślone we wstępie założenia badawcze nie budzą istotnych wątpliwości, a sposób ich realizacji w kolejnych, merytorycznych fragmentach pracy pozytywnie świadczy o jej kompetencjach naukowych.

Dla osiągnięcia zamierzonego celu badań autorka przyjęła zwartą, czytelną i w wymaganym zakresie rozbudowaną konstrukcję pracy. Podzieliła swoją rozprawę na cztery merytoryczne rozdziały, poprzedzone dosyć skromnym wstępem, zawierającym podstawowe tylko elementy wymagane od tej części rozpraw naukowych. W lakoniczny sposób zakreśliła wspomniany wyżej cel badań i hipotezy badawcze. Zabrakło jednak wyrazistego sformułowania zasadniczego problemu naukowego, szerszego wskazania wykorzystanych metod badawczych typowych dla prac prawniczych oraz zarysowania stanu badań nad tytułową problematyką rozprawy. Całość rozważań merytorycznych została podsumowana w czytelnym i właściwie rozbudowanym zakończeniu, w którym jednak zbędne wydaje się być referowanie zawartości poszczególnych rozdziałów, na co jest zwykle miejsce we wstępie. Należy jednak podkreślić, że każdy z rozdziałów kończy indywidualne podsumowanie zaprezentowanych w nich rozważań. Materia kończąca każdy rozdział stanowi niejako zaplanowane przejście do problematyki rozdziału kolejnego. Takie rozwiązanie konstrukcyjne w istotny sposób ułatwia śledzenie merytorycznych rozważań doktorantki i ich ocenę na każdym etapie jej badań. Jest to kolejna umiejętność doktorantki, pozwalająca na formułowanie pozytywnej oceny jej warsztatu naukowego.

Kolejne rozdziały merytoryczne autorka zatytułowała w następujący sposób: *Rozumienie zasady efektywności w kontekście postępowania dowodowego przed trybunałami międzynarodowymi* (rozdz. I); *Zasada efektywności a zasada równości stron na przykładzie*

przedstawiania i dopuszczania materiału dowodowego (rozdz. II); *Dynamiczność reguł w postępowaniu dowodowym. Zasada efektywności a rodzaje materiału dowodowego* (rozdz. III); *Skuteczność sądowego ustalania faktów. Reguły dowodowe a zasada efektywności* (rozdz. IV).

W ocenie recenzenta taka konstrukcja rozprawy zasługuje na pozytywną ocenę i dobrze świadczy o opanowaniu przez doktorantkę zarysowanej w tytule problematyki badawczej. Szanując w tym kontekście przywilej autorki odnośnie do przyjęcia optymalnej z punktu widzenia możliwości realizacji założonego celu badań konstrukcji rozprawy, recenzent nie może nie zwrócić uwagi na dwie, drobne w istocie kwestie, które wymagają wyjaśnienia.

Po pierwsze – pewne wątpliwości może budzić tytuł i merytoryczna zawartość rozdziału 1, w którym doktorantka – jak sama pisze w zakończeniu na s. 182 – założyła sformułowanie definicji takich pojęć, jak: „zasada efektywności" i „procedura międzynarodowa", jak również dokonanie charakterystyki (bliższej...?) „postępowania dowodowego w postępowaniu międzypaństwowym przed klasycznymi trybunałami międzynarodowymi". Jeżeli jednak – z drugiej doktorantka założyła we wstępie „pochylenie się nad zagadnieniem znaczenia zasady efektywności jako zasady ogólnej powszechnego prawa międzynarodowego dla kwestii dowodowych w postępowaniu międzypaństwowym", to wydaje się, że rozdział 1 powinien zostać w znacznie szerszym zakresie poświecony problematyce bardziej ogólnej, nawiązującej do miejsca i roli tych zasad w porządku międzynarodowym.

Po drugie – podobną uwagę należy sformułować w odniesieniu do rozdziału 2, w którego tytule autorka eksponuje w kontekście zasady efektywności zasadę równości stron, co przecież w sytuacji rozstrzygania sporów międzynarodowych pomiędzy państwami genealogicznie kojarzy się z zasadą suwerennej równości.

W świetle tych uwag można oczywiście zastanawiać się, czy autorka właściwie rozłożyła akcenty, analizując bardzo szczegółową problematykę badawczą dotyczącą zasady efektywności postępowania dowodowego przed najbardziej reprezentatywnymi z punktu widzenia założeń przyjętych w pracy trybunałami międzynarodowymi bez szerszej bazy teoretycznej, a więc chociażby szerszego kontekstu zasad podstawowych prawa międzynarodowego. Nie należy jednak formułować tego w kategorii zarzutu, jako że przywilejem doktorantki było zbudowanie własnej, autorskiej konstrukcji rozprawy w taki sposób, aby osiągnąć zamierzony cel badań.

II. Bibliografia rozprawy.

Lektura rozprawy upoważnia do sformułowania jednoznacznego wniosku, iż wykazana i wykorzystana przez autorkę bibliografia jest reprezentatywna i właściwie dobrana. Jej obszerne i szczegółowe zestawienie na ponad 30 stronach daje właściwe wyobrażenie o skali i zakresie badań przeprowadzonych przez doktorantkę. Jest to bibliografia reprezentatywna również w tym znaczeniu, że wykaz wykorzystanej i powołanej literatury obejmuje, poza pracami autorów polskich, wybrane prace w języku angielskim, francuskim i niemieckim. Jestem przekonany, że każdy badacz problematyki sądownictwa międzynarodowego znajdzie w rozprawie doktorskiej Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej dobre i pomocne zestawienie polskiej zwłaszcza bibliografii tej problematyki. Szkoda jednak, że piszący dzisiaj o sądownictwie międzynarodowym młodzi badacze „zapominają" o klasycznych polskich publikacjach z tego zakresu, w tym również publikacjach monograficznych, takich jak np. prace Profesora M. Iwanejko.

Należy przy tym podkreślić, iż zaprezentowane w rozprawie rozważania świadczą o tym, że doktorantka szczegółowo zapoznała się z wykazaną w zestawieniu bibliograficznym literaturą, wchodząc również w polemikę z poglądami powoływanych autorów, a także dokonując oceny ich stanowiska. Widać to wyraźnie w dobrze rozbudowanych i merytorycznie wartościowych przypisach, których zakres jednoznacznie dobrze świadczy o warsztacie naukowym i skrupulatności badawczej autorki recenzowanej rozprawy.

Mieszane wrażenie wywołuje zestawienie źródeł, które autorka wykazała w ramach bibliografii. Wykaz źródeł nie jest ani obszerny, ani reprezentatywny – jest wręcz skromny, a przecież autorzy naukowych prac prawniczych powinni podchodzić do źródeł ze szczególnym szacunkiem. Zestawienie wykorzystanych w pracy źródeł obejmuje w kolejności (nazewnictwo autorki): umowy międzynarodowe (tylko 10 pozycji), akty prawne Unii Europejskiej (tylko 4 pozycje), uchwały i publikacje organizacji międzynarodowych (tylko 7 pozycji – dokumenty bardzo różnej rangi), akty, regulaminu i publikacje trybunałów międzynarodowych (kilkanaście pozycji – dokumenty bardzo różnej rangi) oraz inne (8 pozycji). Systematyka tego skromnego, ograniczonego do niezbędnego minimum wykazu źródeł nie jest przekonująca, podobnie jak pomieszczenie w ramach jednego hasła dokumentów bardzo różnej rangi normatywnej i o bardzo zróżnicowanym znaczeniu. Dotyczy to zwłaszcza hasła: uchwały i publikacje organizacji międzynarodowych, w ramach którego znajdujemy zarówno znaną rezolucję ZO ONZ nr 2625 z 1970 r., jak również wystąpienia prezesów MTS na forum Zgromadzenia Ogólnego, czy na sesjach Komisji Prawa

Międzynarodowego. Zdecydowanie lepsze wrażenie robi wykaz orzecznictwa, zwłaszcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, chociaż dane bibliograficzne poszczególnych spraw nie zawsze są pełne.

III. Strona formalna rozprawy.

Formalna strona recenzowanej rozprawy doktorskiej zasługuje również na pozytywną ocenę. Rozprawa jest napisana dobrym, wyrazistym językiem. Precyzję językową w zakresie posługiwania się językiem prawniczym, jak również erudycję autorki widać w całym tekście. Odnosi się to zarówno do rozważań o charakterze nieco bardziej ogólnym, a więc dotyczących rozumienia zasady efektywności (rozdział 1), jak również szczegółowych rozważań merytorycznych odnoszących się do poszczególnych jej aspektów odnośnie do postępowania dowodowego przed poszczególnymi międzynarodowymi organami sądowymi (rozdziały: 2, 3 i 4).

Podobną ocenę należy wyrazić odnośnie do przypisów. Ich bogactwo oraz sposób formułowania dobrze świadczy o warsztacie naukowym doktorantki. Przypisy są precyzyjne, właściwie skonstruowane i rozbudowane. Niejednokrotnie zawierają trafne, merytoryczne spostrzeżenia. Precyzyjnie odsyłają do cytowanej literatury oraz powoływanych źródeł. Wszystkie twierdzenia autorki są dobrze udokumentowane. Autorka nie unika też formułowania w przypisach własnych komentarzy, co nie tylko świadczy o wysokiej jakości samych przypisów, ale także w oczywisty sposób podnosi merytoryczny poziom rozważań prezentowanych w tekście pracy.

Nieliczne uwagi, jakie należałoby sformułować w kontekście oceny strony formalnej rozprawy byłyby następujące: w wykazie skrótów powinny zostać podane oryginalne terminy anglojęzyczne, których skrótowe określenia autorka powołuje; w przypisach powinny być jednorodnie powoływane oficjalne teksty ratyfikowanych umów międzynarodowych opublikowanych w Dz. U. (sposób powoływania Dz. U. niejednorodny nie tylko w przypisach, ale również w wykazie skrótów – konwencje międzynarodowe oraz w zestawieniu źródeł); umowy międzynarodowe są identyfikowane zwykle według dokładnej daty podpisania – w przypadku niektórych umów brakuje tej precyzji, natomiast autorka podaję datę ich wejścia w życie; w przypadku umów międzynarodowych „dobrym zwyczajem" jest wskazanie miejsca ich publikacji w UNTS.

IV. Strona merytoryczna rozprawy.

W mojej opinii Pani mgr Dobrosława Budzianowska przygotowała interesującą i dobrą rozprawę doktorską. Zaprezentowała w niej ważną, szczegółową, wielowątkową i porównawczą problematykę funkcjonowania zasady efektywności postępowania dowodowego w systemie sądowego rozstrzygania sporów międzynarodowych. Odwołując się do reprezentatywnej literatury, najważniejszych regulacji normatywnych prawa międzynarodowego oraz do praktyki międzynarodowej doktorantka potrafiła sformułować interesujące hipotezy badawcze, które następnie w kompetentny sposób udowodniła. Autorka, prezentując swoje merytoryczne rozważania, czyni to konsekwentnie, zmierzając do zrealizowania zakreślonego we wstępie celu naukowego rozprawy który stara się osiągnąć w oparciu o dynamiczną, wynikającą w dużej mierze z nieustannej ewolucji sądownictwa międzynarodowego wykładnię obowiązującego prawa, kształtowaną w wyraźny sposób przez praktykę międzynarodową. Droga, która doprowadziła autorkę do sformułowania i udokumentowania postawionych hipotez badawczych zasługuje na ocenę w pełni pozytywną. Pani mgr Dobrosława Budzianowska – chociaż bardzo oszczędnie pisze we wstępie o metodologii – w sposób kompetentny zastosowała i wykorzystała najważniejsze metody badawcze niezbędne w pracy naukowej, a więc zwłaszcza metodę dogmatyczną, prawnoporównawczą oraz – w niezbędnym zakresie – metodę historyczną. Z uwagi na skomplikowaną i wielowątkową problematykę badawczą autorka słusznie przyjęła założenie metodologiczne, iż kompleksowe jej zaprezentowanie w kontekście prawa i praktyki międzynarodowej musi być oparte na komplementarnym zastosowaniu różnych metod badawczych. Właściwe wykorzystanie tych metod oraz przekonujące uzasadnienie hipotez badawczych przyjętych przez doktorantkę dobrze świadczy o poziomie jej warsztatu naukowego.

Jest oczywiste, że metodą badawczą, która jest najczęściej i najszerzej wykorzystywana w nauce prawa jest metoda dogmatyczna, bez której nie jest możliwa analiza źródeł prawa międzynarodowego. Musi ona jednak uwzględniać specyfikę tego prawa, a zwłaszcza specyfikę jego źródeł. Analiza źródeł prawa międzynarodowego wymaga w pierwszej kolejności ustalenia ich treści, a to zadanie jest znacznie bardziej skomplikowane, aniżeli przy analizie norm prawa krajowego. Zadanie to jest trudne nie tylko w odniesieniu do norm, jakie znajdujemy w umowach międzynarodowych, ale przede wszystkim w odniesieniu do norm zwyczajowych oraz ogólnych zasad prawa międzynarodowego. W tym ostatnim przypadku niezbędna jest rekonstrukcja ich treści

w oparciu o inne normy prawne oraz praktykę państw i innych podmiotów prawa międzynarodowego, którą w znacznej mierze odzwierciedla orzecznictwo.

Wszystko to wpływa na pozytywną ocenę poziomu warsztatu naukowego doktorantki. Oczywiście nie wszystkie rozważania zaprezentowane przez doktorantkę mają jednakowo wysoką wartość merytoryczną. Wynika to zwłaszcza z przyjęcia przez nią autorskiej systematyki rozprawy co powoduje, że inną wartość mają rozważania, jakie znajdujemy w rozdziale 1, a więc rozważania na temat samej zasady efektywności w kontekście postępowania dowodowego przed trybunałami międzynarodowymi, a inną – znacznie bardziej szczegółowe rozważania z kolejnych rozdziałów rozprawy, dotyczące poszczególnych aspektów tej zasady.

Pomimo wysokiej oceny warsztatu naukowego Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej, nie wszystkie rozważania merytoryczne zaprezentowane przez doktorantkę recenzent może uznać za przekonujące i wyczerpujące. Niektóre z tych rozważań, a zwłaszcza skala i stopień ich prezentacji, mogą budzić pytania lub wątpliwości zwłaszcza wtedy, kiedy dotykają fundamentalnych konstrukcji prawa międzynarodowego. Uwaga ta odnosi się zwłaszcza do rozważań, jakie znajdujemy w rozdziale 1 rozprawy. Zarysowanie istoty zasady efektywności w prawie międzynarodowym w wąskim kontekście etymologicznym, bez zaprezentowania szerszego tła międzynarodowego wydaje się być mało przekonujące. Jeżeli doktorantka założyła we wstępie analizę problematyki znaczenia zasady efektywności jako zasady ogólnej powszechnego prawa międzynarodowego, to kontekst jej rozważań powinien być wyraźnie szerszy aniżeli ten, które znajdujemy na s. 10-15, przy powołaniu klasycznej literatury, a zwłaszcza prac Profesora J. Symonidesa. Rozważania autorki w tym zakresie, dotyczące np. istoty zasady efektywności, sposobów jej interpretacji oraz znaczenia w poszczególnych dziedzinach prawa międzynarodowego są bardzo ogólne i w zasadzie „hasłowo" sygnalizują tylko istotę problemu. Doktorantka nie rozwija stwierdzeń, na bazie których mogłaby zaprezentować własne spostrzeżenia i oceny. Jeżeli na s. 11 znajdujemy powołane za C. De Visscherem stwierdzenie, ze: „*Prawo międzynarodowe jest realistycznym porządkiem prawnym, który przekształca istniejące związki między jego podmiotami w zasady i normy prawne*", to powinna za tym pójść bardziej szczegółowa refleksja i analiza właśnie w odniesieniu do zasady efektywności. Jeżeli na tej samej stronie autorka odnosi te zasadę do prawa traktatów, to nie wystarczy jeden krótki akapit, w którym wskazuje art. 62 Konwencji Wiedeńskiej z 1969 r., a ograniczenie oceny zasady *pacta sunt servanda* do jednego krótkiego zdania też nie jest uprawnione. Podobnie stwierdzenie doktorantki, że rola zasady efektywności „ *została także pomniejszona przez powstanie norm peremptoryjnych*",

sformułowane bez żadnego komentarza i głębszej refleksji jest obarczone ryzykiem, że zostanie ono ocenione jako nazbyt ryzykowne i to nie tylko dlatego, że normy peremptoryjne prawa międzynarodowego same nie „powstają". Takich przykładów jest w tej części rozprawy więcej. Bez wątpienia jednak stawiane przez doktorantkę w tej części pracy tezy wymagają krótkiego choćby uzasadnienia, bo dotyczą przecież zagadnień o podstawowym znaczeniu, na bazie których formułuje ona swoje rozważania w kolejnych rozdziałach pracy.

Te przykładowe uwagi nie oznaczają krytyki merytorycznego poziomu rozważań doktorantki, ale mają na celu zwrócenie jej uwagi na konieczność szczególnej precyzji w prezentowaniu problematyki o fundamentalnym znaczeniu na gruncie każdego systemu prawnego., a zwłaszcza prawa międzynarodowego. Powinny one ułatwić autorce uzupełnienie wykazanych braków i unikanie ich w procesie realizacji przedsięwzięć naukowych w przyszłości. Problematyka rozprawy doktorskiej Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej jest bowiem wielowątkowa i dynamiczna w kontekście praktyki międzynarodowej, w związku z czym konieczność kontynuowania pogłębionych badań w tym zakresie wydaje się być w pełni uzasadniona.

V. Ocena końcowa pracy.

Zaprezentowane wyżej uwagi upoważniają mnie do wyrażenia następującego stanowiska:

1. Rozprawa doktorska Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej pt. *Zasada efektywności postępowania dowodowego w systemie sądowego rozstrzygania sporów międzypaństwowych*, przygotowana pod kierunkiem Pana dr hab. Artura Kozłowskiego, prof. U Wr. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną autorki w dziedzinie prawa międzynarodowego publicznego, a także jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.
2. Rozprawa doktorska Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej pt. *Zasada efektywności postępowania dowodowego w systemie sądowego rozstrzygania sporów międzypaństwowych* spełnia tym samym wymagania określone w postanowieniach art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.), który ma zastosowanie w niniejszym postępowaniu w

związku z art. 179 ust. 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669 ze zm.).

3. W związku z powyższym wnioskuję o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Dobrosławy Budzianowskiej i o dopuszczenie doktorantki do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

Tadeusz Gadkowski

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Poznań, 2022.09.13.